

1001-8.TK 48.2021

SK 59/21

2065

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W nawiązaniu do pisma M Ć i Z Ć z dnia 30 czerwca 2023 r., w którym Skarżący – podtrzymując w całości przedstawione w skardze konstytucyjnej stanowisko, iż art. 394² § 1¹ k.p.c. „w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych zawartego w apelacji, a wydanego po raz pierwszy (rozpoznanego) przez sąd drugiej instancji”, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 77 ust. 2 Konstytucji, art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji i art. 32 ust. 1 w związku z art. 78 i art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji – wskazali, że Prokurator Generalny, w odniesieniu do analogicznego problemu konstytucyjnego w sprawie o sygn. SK 20/22, przedstawił stanowisko, że „art. 394² § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.) w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości zaskarżenia postanowienia oddalającego wnioski o zwolnienie od kosztów sądowych rozpoznawany po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 i art. 31 ust. 3 oraz jest zgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”, uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

W sprawie Skarżących Prokurator Generalny przedstawił stanowisko, zgodnie z którym „postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393) – wobec niedopuszczalności wydania wyroku”. Stanowisko to oparto na tezie, iż rozpoznanie skargi konstytucyjnej Skarżących jest niedopuszczalne z uwagi na niespełnienie wymogu uzyskania ostatecznego rozstrzygnięcia naruszającego prawa Skarżących

określone w *petitum* skargi konstytucyjnej oraz z powodu zakwestionowania przepisu niestanowiącego podstawy ostatecznego rozstrzygnięcia. Z przedstawionego w skardze konstytucyjnej stanu faktycznego wynika, że Skarżący nie złożyli zażalenia na postanowienie odmawiające zwolnienia od kosztów sądowych, lecz jedynie wnioski o sporządzenie uzasadnienia tego rozstrzygnięcia, który został odrzucony przez sąd. Jako ostateczne rozstrzygnięcie w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji i art. 77 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393; dalej: „u.o.t.p.TK”), Skarżący wskazali natomiast postanowienie o oddaleniu zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji z powodu jej nieopłacenia. Prokurator Generalny przyjął wobec tego, że Skarżący nie dysponują ostatecznym orzeczeniem o prawach konstytucyjnych, których naruszenie zarzucili w skardze konstytucyjnej, oraz że kwestionują przepis art. 394² § 1¹ k.p.c. niebędący podstawą postanowienia oddalającego zażalenie na odrzucenie apelacji jako nieopłaconej. W stanowisku powołano się na szereg rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego odmawiających nadania dalszego biegu skargom konstytucyjnym, w których skarżący kwestionowali art. 394² § 1¹ k.p.c., nie dysponując orzeczeniem o odrzuceniu zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji odmawiające zwolnienia od kosztów sądowych, powołując natomiast – jako ostateczne orzeczenia w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji i art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK – postanowienia o oddaleniu zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji albo postanowienie odrzucające wnioski o sporządzenie uzasadnienia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych (*vide* – postanowienia Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 9 czerwca 2021 r., sygn. Ts 163/20, OTK ZU z 2021 r., seria B, poz. 141; z dnia 17 listopada 2021 r., sygn. Ts 121/21, OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 40; z dnia 23 lutego 2022 r., sygn. Ts 134/20, OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 110; z dnia 16 marca 2022 r., sygn. Ts 217/21, OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 123; z dnia 28 czerwca 2022 r., sygn. Ts 160/20, OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 186 i z dnia 19 lipca 2022 r., sygn. Ts 155/20, OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 232; stanowisko to Trybunał podtrzymuje również w nowszym orzecznictwie – *vide* postanowienie z dnia 14 grudnia 2022 r., sygn. Ts 245/21, OTK ZU z 2023 r., seria B, poz. 40).

Niezależnie od tej konstatacji Prokurator Generalny, nawiązując do odosobnionego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego poglądu, iż wymóg uzyskania postanowienia o odrzuceniu środka zaskarżenia od niezaskarżalnego orzeczenia jest przejawem zbytniego formalizmu, poddał analizie dopuszczalność merytorycznego badania skargi konstytucyjnej Skar-

żących również przy założeniu, iż ostatecznym orzeczeniem w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji i art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK jest niezaskarżalne postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. W takim jednak wypadku skarga konstytucyjna musiałaby być uznana za złożoną z przekroczeniem trzymiesięcznego terminu do jej złożenia, przy czym konstatacja ta jest aktualna również w sytuacji, gdyby za ostateczne orzeczenie o prawach konstytucyjnych Skarżących uznać postanowienie o odrzuceniu wniosku Skarżących o sporządzenie uzasadnienia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych.

Prokurator Generalny, również z powołaniem się na stanowisko Trybunału Konstytucyjnego, przedstawił szereg argumentów wskazujących na to, że dokonanie kontroli – w trybie art. 380 k.p.c. – postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych w związku z kontrolą postanowienia o odrzuceniu apelacji (z powodu jej nieopłacenia), stanowi alternatywną „ścieżkę odwoławczą” postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. Prokurator Generalny zwrócił uwagę, że skorzystanie z tej ścieżki przez Skarżących doprowadziło, choć z niekorzystnym dla Skarżących skutkiem, do kontroli zasadności odmowy zwolnienia od kosztów sądowych.

Prokurator Generalny wyraził jednocześnie, na marginesie swych rozważań, obszernie uzasadniony pogląd, iż model kontroli wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji w trybie art. 380 k.p.c. może rodzić wątpliwości co do zgodności z Konstytucją, podkreślając wszakże, iż merytoryczne badanie tej procedury przez Trybunał Konstytucyjny jest wyłączone, ze względu na zaistnienie przesłanki umorzenia postępowania w sprawie skargi konstytucyjnej Skarżących, co uzasadniają wskazane wyżej przeszkody formalne.

Stanowisko Prokuratora Generalnego wyrażone w sprawie Skarżących nie stoi w sprzeczności ze stanowiskiem przedstawionym w sprawie SK 20/22, zgodnie z którym art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości zaskarżenia postanowienia oddalającego wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych rozpoznawany po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 i art. 31 ust. 3 oraz jest zgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

W stanowisku Prokuratora Generalnego w sprawie SK 20/22 przyjęto, że rozpoznanie skargi konstytucyjnej jest dopuszczalne, gdyż skarżąca spełniła wymóg wskazania ostatecznego rozstrzygnięcia o jej konstytucyjnych prawach oraz wyczerpania drogi prawnej. Owym, wskazanym przez skarżącą w sprawie SK 20/22, ostatecznym orzeczeniem jest postanowienie

o odrzuceniu wniosku o sporządzenie uzasadnienia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. Prokurator Generalny zgodził się, że postanowienie to może być uznane za ostateczne orzeczenie w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji i art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK i stwierdził, że skarga konstytucyjna została wniesiona z zachowaniem trzymiesięcznego terminu liczonego od dnia doręczenia tegoż postanowienia. Prokurator Generalny odnotował, że w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego utrwalony jest pogląd, iż dla zbadania zgodności z Konstytucją przepisów zamykających drogę sądową bądź wykluczających dopuszczalność wniesienia do sądu określonego środka prawnego konieczne jest uprzednie uzyskanie orzeczenia w przedmiocie odrzucenia niedopuszczalnego z mocy prawa środka oraz że za rozstrzygnięcie wydane na podstawie kwestionowanego w skardze konstytucyjnej przepisu, wyłączającego zaskarżalność orzeczenia, nie może być uznane rozstrzygnięcie odmawiające sporządzenia uzasadnienia owego orzeczenia (z powodu jego niezaskarżalności). Prokurator Generalny wyraził zarazem przekonanie, iż, wskutek zmian wprowadzonych ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469 ze zm.) i przemodelowaniu m.in. procedury zażaleniowej, aktualność poglądów Trybunału Konstytucyjnego we wskazanej kwestii wymaga ponownego rozważenia. Chodzi w szczególności o wprowadzenie do k.p.c. reguły, zgodnie z którą uprzednie wystąpienie o sporządzenie uzasadnienia postanowienia jest warunkiem *sine qua non* skutecznego złożenia zażalenia. Prokurator Generalny, kierując się przekonaniem, iż, na gruncie obecnie obowiązującego modelu postępowania zażaleniowego w k.p.c., uzasadnione jest odstępnie od wskazanej wyżej utrwalonej linii orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego, przyjął, że postanowienie o odrzuceniu wniosku o uzasadnienie niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych może być uznane za orzeczenie, o którym mowa w art. 79 ust. 1 Konstytucji i art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK, za czym przemawia dodatkowo dyrektywa *in dubio pro actione*, odczytywana jako nakaz przychylniej interpretacji na rzecz otwarcia drogi do merytorycznego rozpoznania sprawy. Zawarta zaś w stanowisku Prokuratora Generalnego, w sprawie SK 20/22, argumentacja uzasadniająca tezę o niekonstytucyjności art. 394² § 1¹ k.p.c. zasadniczo odpowiada argumentacji przedstawionej – choć jedynie *obiter dicta* – w stanowisku Prokuratora Generalnego w sprawie SK 59/21.

Trybunał Konstytucyjny nie podzielił jednak stanowiska Prokuratora Generalnego co do spełnienia przez skarżącą wymogu uzyskania ostatecznego orzeczenia o jej konstytucyjnych prawach i postanowieniem z dnia 9 maja 2023 r., sygn. SK 20/22 (OTK ZU z 2023 r. seria A,

poz. 48), umorzył postępowanie, uznając, że skarżąca nie uzyskała ostatecznego rozstrzygnięcia naruszającego jej prawa określone w *petitum* skargi konstytucyjnej, co uniemożliwia Trybunałowi merytoryczne rozpoznanie tej skargi. Na marginesie swych rozważań, Trybunał zauważył ponadto, że postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych może być poddane kontroli – na podstawie art. 380 k.p.c. – w związku z rozpoznawaniem zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji, a zatem, że z inicjatywy skarżącego może dojść do weryfikacji zasadności odmowy zwolnienia od kosztów sądowych przez sąd właściwy do rozpoznania apelacji.

z upoważnienia
Prokuratora Generalnego

Robert Herndl
Zastępca Prokuratora Generalnego